

СТАНОВИЩЕ

за трудовете на гл. ас. д-р Ивайло Георгиев Димитров
участник в конкурс за академичната длъжност „доцент” в ИИОЗ-БАН

В обявения конкурс за доцент за нуждите на ИИОЗ-БАН гл. ас. д-р Ивайло Димитров е единствен кандидат. Той е представил хабилитационен труд „Тайната сила у Кант: Подстъпи към критическата метафизика на способностите”, изд. „Проектория”, София, 2013 (монографията е публикувана като книга, достъпна е и в електронен вариант преди изтичането на срока за конкурса). Като подготвителни части към изследването могат да се посочат предишни статии и студии, тематично близки и доразвити в него: *Лутания в превода на познание помежду Кант и Хегел* (във „Философски алтернативи”, 5/2012) и *Изгубени в превода: подстъпи към критиката на производствените метафизики* (в сб. *Бездната Хайдегер*, съст. Г. Ангелов, Г. Донеv, В. Канавров, УИ „Неофит Рилски”, Благоевград, 2011), *Въображението у Кант – способност или сила?!* (Философски алтернативи, 1/2011), *Метафизиката на знанието и трансценденталната психология* (сб. *Трансценденталните езици на метафизиката*, съст. В. Канавров, Г. Донеv, Благоевград, 2009), *Феноменология на въобразяването и пътят на репродукцията* (Философски алтернативи, 4/2008) и английски вариант *The Way of Reproduction (Being and Knowledge in Postmetaphysical Context*, Eds. Raynova/ Petrov, IAF, Wien, 2008). Те разглеждат по нов начин теми още от дипломната работа *Трансценденталната функция на способността за въображение в системата на Кантовата философия* (1999) и докторската дисертация *Трансценденталната функция за въображение в системата на Кантовата философия* (2004). Тези изследователски интереси и постижения са представени също като доклади на множество български и международни форуми, както и в семинари на ИИОЗ.

Следователно изследванията на И. Димитров са достатъчно публично представени; свидетелстват за дълготраен и задълбочаващ се научен интерес, чийто израз е именно хабилитационният му труд.

В него личат както характерни за работите му достойнства, така и някои слабости, чието повторение ги прави по-скоро израз на стил или маниер; отстраняването им би повлияло и на достойнствата, и на убеждението, че И. Димитров има отличително присъствие сред българските изследователи на Кант.

Преди всичко впечатлява упоритостта в търсенето на все по-точно и изчистено тълкуване или, както той се изразява в доста скромно представената Справка за

приносите, „детайлна екзегетична реконструкция” на основни понятия в употребата им от Кант. Като повечето философски понятия, и тези имат лошата съдба да бъдат употребявани или злоупотребявани в различен от критическия им смисъл вид. Върнати към делото на Кант в съответен интерпретативен модус, повлиян от автоматизма на езика, философските нагласи, тематичните интереси, възможната или невъзможната връзка с други понятия и образи, те ни отдалечават от съобразено с критическите намерения разбиране. Затова в повечето си работи, но най-вече в представената монография, И. Димитров търси възможно най-точния езиков изказ и съответното на Кантовите намерения тълкуване. То е неминуемо без отлично познаване на сродни опити – цитираната библиография в изследването и представянето на частични или цялостни гледища към изследваните понятия са доказателство за способността на автора не просто сам да се ориентира, но и да ориентира читателя в съвременното състояние на изследвания проблем за познавателните способности и начина им на изразяване. За И. Димитров това е ключов проблем за точното разбиране на Кант.

Тази характерна влюбеност в представата за важна тема и автентичен прочит, която е неминуема без убеждението за самотъждествеността в мисленето, твърде често се разиграва около всеки значим философ, а у нас – предимно около Кант. За това има множество основания. Сякаш най-убедителното е количественото: от т. нар. класически философи Кант е представен най-пълно с основните си произведения в стандартизираните преводи на Ц. Горбов и В. Топузова и в по-нови преводи, някои от които се отклоняват от преводаческите версии на горепосочените; изясняван е в доста голяма като обем и високо качество тълкувателска книжнина; разглеждан е в множество университетски курсове от историко-философски, систематично-философски, етически, естетически, методологически и т.н. характер; обсъждан е в редица сборници от доклади на конференции. Към всичко може да се прибави, че около никой друг класически философ не се събират така устойчиво и с определена приемственост интересите на поне три поколения изследователи, свързани и с институционално-професионални, и с лични, стигащи до приятелство интереси. Затова за разлика от множество други историко-философски опити върху други философи, всичко това утвърждава добрата традиция на българското „кантознание”, което осъзнава и отчита свършеното преди без илюзиите за непосредствен допир до мисленето на философа. Монографията на И. Димитров е чудесен пример за това.

Иначе в нея той се съсредоточава около няколко особено важни теми в систематиката на Кант. Тръгва срещу „загубения вкус към детайла“ и господстващата конюнктура на разбираемостта с популяризаторски цели, в следствие на което се размиват терминологични граници. Така от една страна се поражда „концептуален безпорядък“, а от друга – особена пикантност на тъмнотата на Кантовата мисъл за „по-масовия, по-широко скроен постмодерен интелектуалец“ (с. 5-6).

За изясняването на тази мисъл И. Димитров се насочва към понятието за „способност“ (Vermögen) и пряко свързаните с него „капацитет“ (Fähigkeit) и „сила“ (Kraft), както и някои други от този смислов кръг в цялостното творчество на Кант. Следва да се отбележи, че И. Димитров принадлежи към онези, за които не е особено важно делото на Кант да се дели на „предкритически“ и „критическо“, на автентично и неавтентично, на непосредствено писан текст от него или лекционни записки на студенти и пр. Затова е представен Кант в цялост през споменатите понятия.

Няколко са забележителните постижения в това представяне:

1. Обосноваване на т. нар. метафизика на способностите чрез смисловото богатство на понятието на способност и осмислянето изобщо на метафизическата нагласа в немската философия, последователно развивана от Лайбниц през Волф и Баумгартен до Кант като изява на познавателната сила не само като онтология на съзнанието, но и на ситнезирания от него обект. Така работата продължава твърде плодотворно зададената от Д. Хенрих посока в интерпретацията на Кант във връзка с опитите за „абсолютна онтология“ у Хегел и „фундаментална онтология“ у Хайдегер, обогатена с проследяване на едно над полувековно развитие на въпроса по света и у нас. Дори само „географията“ на цитираните автори, съчетана с прецизното реферирание и отпратки към български изследвания, показва сериозността на изследването.
2. Дообосноваване на развиваната от Ив. С. Стефанов насока към „дейностния идеализъм“ чрез различаването на процес и продукт. По този начин понятията за „способност“ и „сила“ препредават метафизическото си значение на обясняваните чрез тях теми – от познание, съдна способност или сила, сила на въображението, капацитет до трансцендентална логика. В изследването имаме обогатяване на интерпретативните възможности и на „виртуалистката метафизика“ на В. Канавров чрез констелативно представяне на смисъла и значението на термините „способност“, „сила“, „капацитет“ в

контекста на цялостното Кантово дело, в паралели със съвременни му мислители и по-късни интрепретатори.

3. Представяне на езиковия израз на тази метафизика в множество разбори на различни опити за точно изразяване – както от самия Кант, така и от негови преводачи и тълкуватели. Монографията в това отношение е отличен справочник, опиращ се на български, немски, английски езикови изрази, като същевременно дава и собствени версии. Не става дума за просто речникови уточнения на думи, а за разгърнати през основни понятия изложения на критическата систематика откъм историята на понятията и идеите през XVII-XVIII и последващото им развитие. Ето защо някои части от работата са и отлично учебно пособие – напр. Трета глава и особено „Како. Живата сила 1686-1747“.

Тези постижения на И. Димитров отчасти се губят или отклоняват в монографията. Струва ми се, че това е следствие и от особената подредба на частите, маниерно озаглавявани с речетативната версия „Азъ, Буки, Веди“ и така до „Ферт и Ха“ без особен смисъл за читателя: в една работа за Кант той не е длъжен да гадае върху намеренията на автора и тайните на „езика на Паисий“ - впрочем често употребявана в монографията реторическа фигура с видимо иронично-полемично значение. От подобен маниерен характер са и някои бележки от лично естество, както и образи, несъмнено използвани в по-скоро литературен стил, дължащ доста на фикциите на Борхес. Последното би могло да бъде твърде плодотворно, но в друга работа; в тази то е в разнобой с високия научен стил, колкото и да е симпатично като сериозна ирония.

Но най-важно ми се струва следното съображение. Невъзможността за напълно точен превод от един език на друг наистина е причина за всяка тълкувателска философска работа и дотолкова всеки превод е коментар. Именно поради това е твърде трудно да се настоява за автентично тълкуване и превеждане, което не се е ограничило не само в признанието за тази невъзможност, но и в убеждението, че и класик като Кант невинаги има едно и също предвид под един и същ термин. Ако това бе съобразено, в работата вероятно щеше да се отчете, че много от словоупотребите на Кант се променят откъм темата, контекста, жанра, а и са в зависимост от цялостния немски езиков репертоар. Той не може да бъде възпроизведен на никой друг език и с никакъв превод, основаващ се на точно съответствие на термините. Затова и преводачите нерядко изкривяват смисъл, когато упорито възпроизвеждат обикновено първото или установено речниково значение на чужда думи или израз. Така напр. ключовото

понятие в работата за „способност“ (Vermögen) в немския е в пряка връзка с понятието за „разум“, не само със „сила“ (Kraft) или „капацитет“ (Fähigkeit) (по-точно на български би „годност“, „подготвеност“ или дори „умение“, доколкото „капацитет“ е външен за езика ни термин). „Разум“ (Vernunft) и „способност“ (Vermögen) са отглаголни съществителни, създадени чрез потенциращото ver- към “mögen” и “nehmen”, което няма как да се предаде и дословно преведе на български. Затова почти дословният превод на Vermögen би бил, ако е изобщо смислено „хайдегеризирането“, „въз-можност“, а на Vernunft „въз-приятие“, т.е. става дума за надмогващи самите себе си дадености, които имат за особеност самопреодоляването в хилозоистичния смисъл на вътрешните сили. Оттук и неизтребимият хилозоизъм на немската идеалистическа философия, идещ и от езика, и от Лайбницовото схващане за монадата с подмолното влияние на образа-представата-понятието за „душа“ във версията “Gemüt” – „собствен жив, сърцат, палав дух“. Това обосновава една метафизика на самодейността на „съзнанието“, която впрочем ще разруши и ще разрушава в тази традиция всеки опит за метафизика в смисъла на учение за начала и причини. Но тъй като у нас метафизическите опити се радват на определен интерес вероятно поради мнимо предполагаемата в тях по-голяма дълбочина, И. Димитров се поддава на тая тенденция, зададена и от Кант в неизпълненото от самия него намерение за метафизика на природата.

Независимо от горепосочените бележки, с чието съобразяване би се стигнало до съвсем друга работа, не може да се отрече, че представената е постижение - определено оригинално, завършено и даващо възможности за продължаване както от автора, така и от други изследователи. То напълно отговаря на критериите за хабилитация. Затова както този труд, така и характерната упоритост и прецизност в изследователската дейност ми дават предостатъчни основания да препоръчам на журито да предложи, а Научният съвет на ИИОЗ-БАН да избере за академичната длъжност „доцент“ гл. ас. д-р ***Ивайло Георгиев Димитров.***

04.10.2013

София

Рецензент:

проф.д-р ДимитърДенков